

مبانی نقلی و عقلی مقاومت مردمی در منظومه فکری مقام معظم رهبری بر اساس روش تحلیل مضمون

سید محمدرضا محمودپناهی^۱، محمد علی نظری^۲، سید محسن حسینی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۸

چکیده:

تاریخ بشریت شاهد تلاش مستمر قدرت‌های بزرگ برای تسلط بر سرزمین‌های ضعیف‌تر بوده است. مقاومت پراکنده و غیرفراگیر این مناطق معمولاً به دلیل عدم انسجام داخلی با شکست مواجه شده است. با ظهور اسلام، مفاهیم مقاومت و ایستادگی در برابر ظلم، با پشتوانه نظریات اندیشمندان اسلامی، تقویت شد و نخستین هسته‌های مقاومت سازمان‌یافته در جهان اسلام شکل گرفت. قدرت‌های استعماری دریافتند که مقاومت مردمی پایدار، اصلی‌ترین مانع در برابر سلطه‌جویی آن‌هاست. این پژوهش با روش تحلیل مضمون به بررسی مبانی نقلی (آیات) و مبانی عقلی (عزت، حکمت، مصلحت) مقاومت مردمی در اندیشه مقام معظم رهبری می‌پردازد. سؤال اصلی تحقیق این است که مبانی عقلی و نقلی مقاومت مردمی در منظومه فکری آیت الله خامنه‌ای چیست؟ یافته‌ها نشان می‌دهد که گفتمان مقاومت در اندیشه ایشان، ترکیبی هم‌زمان از استنادات نقلی (آیات) و استدلال‌های عقلی (عزت-حکمت-مصلحت) است که می‌تواند الگویی کاربردی برای تحقق حاکمیت ملی و به عنوان پارادایمی راهبردی در سیاست‌گذاری‌های ضداستعماری به کار گرفته شود.

واژگان اصلی: مقاومت مردمی، مبانی نقلی و عقلی، استکبارستیزی، تحلیل مضمون، منظومه فکری رهبر

^۱: عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور واحد تهران و استاد مدعو دانشگاه انقلاب اسلامی

^۲: عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات و استاد مدعو دانشگاه انقلاب اسلامی m.a.nazary@iau.ac.ir

^۳: دانشجوی ارشد مطالعات سیاسی جهان اسلام-دانشگاه انقلاب اسلامی تهران، نویسنده مسئول mohsen.hosseini@cuir.ac.ir

مقدمه

در طول تاریخ، نظام بین‌الملل عمدتاً تحت سلطه قدرت‌های بزرگ بوده و کشورهای ضعیف را به استعمار و تبعیت واداشته است. در این شرایط، فرهنگ مقاومت در میان ملت‌ها و دولت‌ها نادر بود. قدرت‌های استعماری با بهره‌گیری از اختلافات درونی و ایجاد فرقه‌های انحرافی، تفرقه در جهان اسلام را دامن زدند تا نفوذ خود را حفظ کنند. حتی کشورهایی که روحیه مقاومت داشتند، از توطئه‌های خارجی مصون نماندند و با دخالت قدرت‌های بزرگ، دچار اختلافات داخلی شدند. در قرن اخیر، مداخلات استعماری در امور داخلی کشورها از جمله تحریک آشوب، هویت‌زدایی، و تضعیف حاکمیت ملی به چشم می‌خورد. ایران به‌عنوان نمونه‌ای بارز، حدود دو قرن تحت استعمار بود و پیامدهای آن را در ابعاد اقتصادی، سیاسی و فرهنگی متحمل شد. از دوره قاجار تا پهلوی، نفوذ خارجی (به‌ویژه انگلیس) موجب ضعف حکومت‌ها و انفعال ملی شد.^۱ با این حال، جنبش‌های مقاومتی مانند نهضت میرزا کوچک خان جنگلی (با ماهیت دینی و ضداستعماری)^۲ و مبارزات ستارخان و باقرخان در مشروطه (با تأکید بر استقلال و هویت اسلامی) شکل گرفت.^۳ انقلاب اسلامی ایران در دوران جهان دوقطبی، به‌عنوان قطب سوم، ارزش‌های ضداستعماری و عدالت‌خواهانه را مطرح کرد و پس از فروپاشی شوروی، تقابل «اسلام و استکبار»

^۱ بیانات مقام معظم رهبری، دیدار با مسئولین نظام، ۱۳۹۲

^۲ بیانات مقام معظم رهبری، ستاد بزرگداشت میرزا کوچک خان، ۱۳۹۱.

^۳ بیانات مقام معظم رهبری، دیدار با مردم آذربایجان، ۱۳۸۵.

به پدیده‌ای محوری در نظام بین‌الملل تبدیل شد. این انقلاب هم‌اکنون مورد توجه ملت‌های مستضعف و دولت‌های خواهان استقلال است^۱، در حالی که قدرت‌های سلطه‌گر با آن خصومت می‌ورزند.

۱-۱) اهمیت و ضرورت تحقیق:

۱. فقدان پژوهش‌های جامع چندبعدی (نقلی-عقلی) در بررسی اندیشه مقاومت نزد رهبران اسلامی، این مطالعه را به مرجعی برای توسعه چارچوب‌های تئوریک تبدیل می‌کند. مقاومت به‌عنوان یک پارادایم کلیدی در گفتمان انقلاب اسلامی نیازمند واکاوی عمیق مستند به منابع دینی و تحلیل‌های عقلانی است.

۲. در بعضی از پژوهش‌ها موضوع مقاومت مردمی صرفاً به عنوان سمن‌ها ارائه شده است که در این پایان‌نامه مقاومت مردمی به مردمی بودن یا مردم پایه بودن یا مردم محور بودن تکیه دارد و در تمام حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و امنیتی مشاهده میشود.

۳. سرفصل‌های عمومی دانشگاه‌ها برای شناخت و جهان بینی این موضوع طراحی نشده است. در حال حاضر این منظومه‌ی فکری به خوبی در کتاب‌های تحصیلی مکتوب نشده و ارائه این منظومه‌ی فکری بسنده شده به اشاره‌های کوتاه و بسط ندادن عمق آن.

۱-۲) اهداف اصلی پژوهش:

۱. بررسی و تبیین مبانی نظری مقاومت مردمی در اندیشه مقام معظم رهبری با تمرکز بر دو رکن اصلی نقلی (آیات) و عقلی (عزت، حکمت، مصلحت).

۲. تحلیل نظام‌مند گفتمان مقاومت در منظومه فکری رهبری به‌منظور ارائه الگویی کاربردی برای مقابله با سلطه خارجی و حفظ حاکمیت ملی.

^۱ مقام معظم رهبری، بیانیه گام دوم، ۱۳۹۷

۳. شناسایی پیوندهای مفهومی میان آموزه‌های دینی و اصول عقلانی در تئوریزه کردن مقاومت به عنوان یک استراتژی پایدار در برابر استکبار جهانی.

۳-۱) سوالات اصلی و فرعی پژوهش:

سوال اصلی:

مقاومت مردمی در منظومه ی فکری مقام معظم رهبری چیست؟

سوالات فرعی:

۱- مبانی نقلی مقاومت مردمی در منظومه ی فکری مقام معظم رهبری چیست؟

۲- مبانی عقلی مقاومت مردمی در منظومه ی فکری مقام معظم رهبری چیست؟

روش تحقیق:

الف) نوع تحقیق: این تحقیق کیفی از نوع تحلیل مضمون با رویکرد مفهومی می باشد. که پس از استخراج داده ها و مضامین اصلی و فرعی به تحلیل این مضامین پرداخته شده است.

- جامعه پژوهش: تمامی سخنرانی‌ها، بیانیه‌ها و مکتوبات سیاسی-اجتماعی مقام معظم رهبری در بازه زمانی

۱۳۵۰-۱۴۰۲ با تمرکز بر محورهای «مقاومت مردمی» و «استکبارستیزی».

- روش گردآوری داده‌ها: اسناد مکتوب (کتاب‌ها، مقالات)، سخنرانی‌های منتشرشده در پایگاه‌های رسمی (نظیر سایت Khamenei.ir), و مصاحبه‌های مستند.

ب) روش تحلیل:

۱. کدگذاری باز: استخراج مضامین اولیه از متون (مثلاً «مقاومت و ایستادگی»).

۲. کدگذاری محوری: دسته‌بندی مضامین تحت مفاهیم کلان (نظیر «مبانی نقلی» و «مبانی عقلی»).

۳. کدگذارانتخابی: ترسیم شبکه مضامین و شناسایی ارتباط بین مؤلفه‌ها و تحلیل آنها.

تحلیل مضمون روشی برای تعیین، تحلیل و بیان الگوهای موجود درون داده‌ها است. این روش داده‌ها را سازماندهی و با جزئیات توصیف می‌کند اما می‌تواند از این فراتر رفته و جنبه‌های مختلف موضوع پژوهش را تفسیر نماید. (کمالی، ۱۳۹۷، ۱۸۹-۲۰۸). مراحل راهبردی نظریه پردازی داده بنیاد شامل ۱- جمع آوری داده ها ۲- کد گذاری داده ها، ۳- تعریف و مقوله بندی داده ها ۴- ارتباط گذاشتن سؤالات با داده ها ۵- استمرار مراحل مذکور به حد کافی و ۶- توسعه نظریه اشتراوس کدگذاری را به سه نوع کدگذاری باز محوری و انتخابی تقسیم می‌کند. (ربانی، ۱۳۹۵، ۱۰۸). تحلیل مضمون گاهی با تحلیل محتوا نیز اشتباه گرفته می‌شود و یکی از روش‌های ساده و کارآمد در روش تحقیق کیفی است. در واقع، تحلیل مضمون، اولین روش تحلیل کیفی است که پژوهشگران باید یاد بگیرند. این روش، مهارت‌های اساسی مورد نیاز برای بسیاری از تحلیل‌های کیفی را فراهم می‌کند. تحلیل مضمون، یکی از مهارت‌های عام و مشترک در تحلیل‌های کیفی است. به همین دلیل، آن را نه روشی خاص بلکه ابزاری مناسب برای روش‌های مختلف، معرفی می‌کند. برخی نیز کدگذاری در تحلیل مضمون را فرایند پیش نیاز تحلیل‌های اصلی و رایج کیفی، معرفی می‌کنند تا روشی منحصر به فرد و خاص. اما به عقیده براون و کلارک، تحلیل مضمون را باید روش ویژه‌ای در نظر گرفت که یکی از مزایای آن انعطاف پذیری است. تحقیقات کیفی بر خلاف پژوهش‌های کمی که مبتنی بر یک چارچوب نظری در جهت نظریه آزمایی هستند از چهارچوب مفهومی استفاده نمی‌کنند. در این چارچوب پژوهشگر به جای این که مطالعه خود را با نظریه از پیش تصور شده ای آغاز کند کار را با یک حوزه مطالعاتی خاص شروع کرده، اجازه میدهد که نظریه از دل داده ها پدیدار شود. این نظریه زمینه ای را فراهم کرده است که نظریه ها مفاهیم فرضیه ها و قضا یا را به جای استنتاج از پیش فرض‌های قبلی سایر پژوهشها یا چارچوبهای نظری موجود، به طور مستقیم از داده ها کشف کند و آن را موجودیتی پیوسته در حال تکوین تلقی کند (فراست خواه، ۱۳۹۸، ۲۵).

پیشینه ی پژوهش:

۱) جوادی یگانه، محمدرضا، و صدیقی کسمایی، مینو. (۱۳۹۶). در مقاله مقاومت یا تسلیم در برابر بیگانگان تحلیل تطبیقی علل مقاومت مردمی در برابر بیگانگان در دوره قاجار (تا آخر عهد ناصرالدین شاه)، و تسلیم در برابر متفقین در شهریور ۱۳۲۰ می نویسد: نیروهای اجتماعی عامل مقاومت در برابر بیگانگان که در دوره قاجار، از این جهت قابل تأمل هستند که مثلاً در زمان جنگ ایران و روس در عهد فتحعلیشاه، نیروی مقاومت مردمی در برابر بیگانگان محسوب میشدند.

۲) محمدرضا. (۱۳۸۶). در مقاله ریشه های هویت ایرانی در قیام میرزا کوچک خان جنگلی به این نتیجه رسیده است که: در جنبش جنگل، استقلال و آزادی به صورت دفاع در برابر استعمار و طبقات حاکم مطرح شد. میرزا کوچک خان هرچند نه با صراحت نظری، اما با زیرکی عملی، همه آموزه‌های هویت ملی و کلیت تاریخی ایران را که عبارت بود از استقلال، تمامیت ارضی، بیگانه ستیزی، تساوی حقوق، اسلامگرایی و آزادی به منصفه ظهور رساند.

۳) یوسفی. (۱۴۰۲). در مقاله ی نسبت آزادی با قیام حسینی (علیه السلام) و قیام خمینی (رحمة الله علیه). به این نتیجه رسیده است که: امام خمینی رحمه الله با تاثیرپذیری از حماسه عاشورا و خطبه های پرهیجان امام حسین (علیه السلام) به دنیای استکبار چنین هشدار می دهد: «من به تمام دنیا با قاطعیت اعلام می کنم که اگر جهانیان بخواهند در مقابل دین ما بایستند، ما در مقابل آنان خواهیم ایستاد و تا نابودی آنان از پای نخواهیم نشست؛ یا همه آزاد می شویم و یا به آزادی بزرگتری که شهادت است می رسمیم .

۴) افتخاری و همکاران. (۱۳۹۹). در مقاله ی مختصات الگوی مقاومت اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری (دام ظلّه). به این نتیجه رسیده است که: پس از پیروزی انقلاب اسلامی گفتمان مقاومت به عنوان یکی از بازتولیدهای کلان گفتمان انقلاب اسلامی به مثابه یکی از کاراترین و واقع بینانه ترین رویکردهای دخیل در

سیاست گذاری راهبردی جمهوری اسلامی ایران برای کسب و حفاظت از منافع ملی چه در بعد داخلی و چه در عرصه بین الملل طرح شد.

(۵) شریعت، فرشاد، و قلی پور، محسن. (۱۴۰۱). در مقاله تبیین مفهوم مقاومت در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) به این نتیجه رسیده است که: با تحلیل دستاوردهای این پژوهش میتوان حدس زد که پس از پیروزی انقلاب و استقرار یافتن نظام ولایت فقیه امام دو ستون هویت و مبارزه با استعمار را محوری برای بازیابی حاکمیت در ایران و جهان اسلام در مقابل حاکمیت نظام سرمایه داری معرفی میکنند.

(۶) حسینی و سلیمانی (۱۳۹۸). در مقاله ی الگوی مشارکت مردم در اقتصاد، با تاکید بر اندیشه امام خمینی ره. به این نتیجه رسیده است که: از آنجا که هدف این پژوهش تنها بیان الگوی مشارکت مردم در اقتصاد بر اساس بیانات حضرت امام بوده در آن به سایر ابعاد بحث مردمی کردن اقتصاد از جمله آسیب شناسی اقتصاد ایران از این جهت پرداخته نشده است.

(۷) حکیمی، افتخاری. (۱۴۰۱). در مقاله مؤلفه‌های مفهومی مقاومت در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی) به این نتیجه رسیده است که: مقاومت را می توان اصلی اساسی از جنس قدرت توأمان درونی و بیرونی دانست که راه رسیدن به اهداف را هموار کرده و به مقابله به تهدیدهای ملی و عقیدتی می پردازد. این مقاومت است که با انتخاب مسیر ایستادگی بر آرمان ها و پافشاری بر عقیده و منطق حق خود، نه تنها از دشمنان و کفار اطاعت نکرده، بلکه در راه احقاق حق، تا حد توان در هر زمینه ای دفاع کرده و جامعه را رو به جلو و سعادت و کمال سوق می دهد.

فرضیه ها:

مبانی مقاومت مردمی در منظومه ی فکری مقام معظم رهبری شامل ادله نقلی است ادله نقلی (نفی) سبیل، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، اتحاد در مقابل دشمنان، دفاع از مظلوم و مقابله با ظالم) است و در ادله

عقلی (عزت، مصلحت و حکمت) در حکومت اسلامی است. که مقام معظم رهبری با اشاره به آیات و روایات دینی و اسناد تاریخی ضرورت انجام این موارد را برای استقلال و عدم تسلط بیگانه بر جامعه اسلامی ضروری میدانند. مبانی نقلی:

دلیل نقلی به معنای استناد به متون اصلی دینی مثل قرآن برای شناخت آموزه‌های دینی است. استناد به دلیل نقلی بخش مهمی از علوم اسلامی را شکل می‌دهد. مبانی نقلی برگرفته از آیات است که به اثبات موضوعات بشری می‌پردازد. دیدگاه‌های مختلفی در مورد نزول آیات و سور قرآنی وجود دارد که ناشی از وجود ادله نقلی بر آن دیدگاه است. در آیه و انا أنزلناه فی لیلة مبارکة (دخان: ۳ : قدر: ۱۱ فرقان: ۳۲؛ شعراء: ۱۹۳) در مرحله دوم به نزول تدریجی اشاره شده است که دارای شواهد عقلی نقلی و تاریخی همچون آیات و روایات متعدد است. (کرباسی فروشان و همکاران، ۱۴۰۰ ، ۷۲-۵۳). انسان عاقل قانون صادره از سوی حاکم حقیقی عالم را کامل‌ترین قانون لازم‌الاجتناب و حق می‌یابد. آیات قرآن کریم، دین اسلام را آیین حق جامع و جاودانه معرفی می‌کند. «ذلک بأن الله هو الحقّ و أنّ ما یَدْعُونَ مِن دُونِهِ هو الباطل و أنّ الله هو العلیّ الکبیر» (حج: آیه ۶۲) و منشأ حقانیت هاست: «الحق من ربک» سجده: آیه ۳. (آقای میبیدی و کریمی والا، ۱۳۹۷، ۲۷-۴۸). در اثبات موضوعات نقلی روایتی از امام صادق (ع) از شیخ کلینی در الکافی نقل شده است که استناد به موارد نقلی (قرآن) را بسیار حائز اهمیت می‌کند: امام صادق در تفسیر این آیه شریفه می‌فرماید: به خدا قسم از آنچه انسان به آن نیاز دارد فروگذار نکرد و به خدا قسم هیچ کس قادر نیست بگوید ای کاش فلان مطلب در قرآن وجود داشت زیرا هر آنچه انسان نیاز داشته باشد خداوند در مورد آن آیه ای نازل کرده است. (کلینی، ۱۴۱۸، ج ۱، ۵۹۱). در قرآن کریم و سنت نبوی درباره ی بسیاری از معارف و علوم کلیاتی ذکر گشته و برای علماء و دانشمندان نیز وظایفی تشریح گشته است «بر انسان واجب است تا رهنمودها و فرمایشات ائمه دین را که باید آنها را وحی

<p>قاعده نفی سبیل وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» سوره مبارکه النساء آیه ۱۴۱</p>	
<p>جهاد الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ. سوره مبارکه النساء آیه ۷۶</p>	
<p>امر به معروف و نهی از منکر الْمُنْكَرِ» سوره مبارکه آل عمران آیه ۱۰۴</p>	
<p>اتخاذ در مقابل دشمنان</p>	<p>و كذلك جعلناكم أمة وسطا لتكونوا شهداء على الناس و يكون الرسول عليكم شهيدا» سوره مبارکه البقرة آیه ۱۴۳</p>
	<p>وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا.سوره مبارکه المائدة آیه ۲</p>
	<p>أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ. سوره مبارکه الفتح آیه ۲۹</p>
	<p>وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا. سوره مبارکه هود آیه ۱۱۳</p>
	<p>فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ.سوره مبارکه التوبة آیه ۱۲</p>
	<p>لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ. سوره مبارکه الممتحنة آیه ۱</p>
<p>کمک به مظلوم لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ لَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ. سوره مبارکه الممتحنة آیه ۸</p>	
<p>مبارزه با ظالم وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ وَ الْوِلْدَانِ. سوره مبارکه النساء آیه ۷۵</p>	

ناطق دانست به عنوان اصول ثابت و اساسی حرکات عملی و علمی خود در تمامی حیطه ها در نظر بگیرد.

(مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۲، ۲۴۵).

اهمیت و ضرورت مبانی نقلی:

دلیل نقلی گسترده‌ترین ابزار شناخت انسان معرفی شده است. بیشتر دانسته‌های انسان از راه نقل معلومات اساتید، دانشمندان، مورخان، توده مردم و ... حاصل می‌شود. (محمدی، کرد فیروز جایی، ۱۳۹۱، ۱۱۸). در ادبیات معرفت‌شناسی به آن گواهی گفته می‌شود. (شمس، ۱۳۹۷، ۳۸۵). گفته شده که در قرن‌های اولیه اسلام روش نقلی در مطالعات دینی بیش از سایر روش‌ها رایج بوده و مسلمانان باورهای خود را بیشتر در آیات قرآن و روایات جستجو می‌کردند. (ملکیان، ۱۳۹۱، ۱۸۰).

مضامین اصلی، فرعی احصاء شده از بیانات مقام معظم رهبری در مبانی نقلی:

مبانی نقلی مقاومت از دیدگاه مقام معظم رهبری با تاکید بر آیات قرآن:

مقام معظم رهبری طی سال‌های متوالی مبانی قرآنی در خصوص مقاومت و ایستادگی را با واژه‌ها و مولفه‌های مختلف بیان نمودند. با تبیین دقیق مبانی نقلی از آیات قرآن اهمیت مقاومت و ایستادگی را بیان کردند. ایشان رمز پیروزی بر دشمنان را ایستادگی و مقاومت مداوم در طول مسیر مطرح میکنند و تداوم در مقاومت را از اصلی‌ترین موضوعات در مسیر پر تلاطم میدانند.

قاعده نفی سبیل

نفی سبیل به معنای عدم وجود راهی یا سبیلی برای کافران و غیر مسلمانان در جهت سلطه بر مسلمانان است. نفی سبیل به عنوان یک قاعده فقهی و حقوقی در اسلام، هرگونه سلطه و تسلط غیر مسلمانان بر مسلمانان را در هر زمینه، از جمله سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی، رد می‌کند و آن را نفی می‌کند.

نفی سبیل قاعده‌ای فقهی است، به این معنا که خداوند هیچ حکمی وضع نمی‌کند که سبب تسلط کافران بر مؤمنان شود. (بجنوردی، ۱۴۱۹ق، جلد ۱، ۱۸۸-۱۸۷). در اصل ۱۵۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آمده است: «هرگونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شؤون کشور گردد، ممنوع است. در دین، حکمی نیست که موجب تسلط کافری بر مسلمانی شود. (لنکرانی، ۱۳۸۳، ۲۳۳).

نمونه‌های از صدور حکم در خصوص قاعده نفی سبیل:

فتوای تحریم تنباکو: میرزای شیرازی در واکنش به واگذاری انحصار بازرگانی توتون و تنباکو ایران به شرکتی انگلیسی در سال ۱۳۰۹ ق. مخالفت با کاپیتولاسیون: امام خمینی رهبر انقلاب اسلامی با استناد به قاعده نفی سبیل به تصویب کاپیتولاسیون (لایحه‌ای که بر اساس آن اتباع آمریکایی از جمله مستشاران نظامی آنها در ایران مصونیت قضایی داشتند) در سال ۱۳۴۳ ش در مجلس ایران اعتراض کرد. (کامران و امیری‌فرد، ۱۳۹۴، ۱۱۰-۱۱۱).

مقام معظم رهبری هرگونه سلطه‌پذیری از سوی کافران یا دشمنان را نفی می‌کند. ایشان با نگاه به قاعده «نفی سبیل» بر مقاومت در برابر استعمار و استکبار بر عدم تسلط دشمنان بر مسلمانان تأکید می‌کند. استکبار و دار و دسته‌ی خبری و تبلیغاتی و قلمها و بوقهای مزدورش، از اینکه کشوری در اعماق کهنه‌پرستی، و ملت‌ی در حال و هوای سنتهای جاهلی خود سر کند، ولی درهای خزاین مادی خود را به روی آنان بگشاید و تسلیم فزونخواهی و سلطه‌طلبی آنان شود. آنان از بازگشت ملت‌ها به گذشته‌ای که به آنان عزت و عظمت را یادآوری کند، راه جهاد و شهادت را به روی آنان باز کند، کرامت انسانی را به آنان برگرداند، دست سلطه‌گران را از غارت و چپاول به مال و ناموس آنان قطع کند، آیه‌ی «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» را به آنان بیاموزد.^۱ می‌بینید که آیه‌ی «لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» یعنی خداوند مؤمنین را زیردست و زبون کفار قرار نداده است.^۲ نفی سلطه، نفی همه‌ی سلطه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را دربر می‌گیرد. استقلال و حرکت مؤمنانه به سمت اهداف والا بدون وابستگی به دشمنان از آموزه‌های کلیدی اسلام در روابط با جبهه‌ی خارج از نظام و

۱ پیام به کنگره عظیم حج، ۱۳۷۰/۰۳/۲۶.

۲ خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۹/۰۱/۱۰.

أُمَّتِ اسْلَامِي اسْت. هِمَان طُور كِه خِداوَنْد مِتْعَال دَر قُرْآن كَرِيم مِيفْرَمَايد: «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (آيت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۵، ۱۳۵).

جهاد

در منابع علمای دینی، جهاد مفهومی گسترده‌تر از جنگ و خونریزی است و شامل تلاش در راه خدا در عرصه‌های مختلف نظامی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی نیز دارد و می‌تواند در هر زمینه‌ای که به گسترش دین و عدالت کمک کند، انجام شود. جهاد ابتدایی به معنای جنگ با مشرکان و کفار برای دعوت آنان به اسلام و توحید است. (شهید ثانی، ۱۴۱۰ ق، جلد ۲، ۳۷۹). حکم و دستور به جهاد در همه شریعت‌های گذشته نیز وجود داشته است. (فخر رازی، ۱۴۲۰ ق، ج ۱۶، ۱۵۲). نمونه ای از فتوای جهاد: جعفر کاشف‌الغطاء، سید علی طباطبایی، میرزای قمی، ملا احمد نراقی و سید محمد مجاهد، فتوای جهاد: جعفر کاشف‌الغطاء، سید علی نیروهای روسیه صادر کردند. (زرگری نژاد، ۱۳۷۹، ۳۸۳). فتوای جهاد محمدتقی در برابر سلطه و نفوذ انگلیس در عراق، صادر شد. (آقابزرگ تهرانی، ۱۴۰۴ ق، جلد ۱، ۲۶۳). فتوای جهاد سید علی سیستانی برای مقابله با پیشروی‌های داعش، فتوای جهاد صادر نمود. (خطاب، ۲۰۱۹، ۱۰۷-۱۰۸). جهاد و مبارزه با دشمن در آیات و روایات متعدد به مسلمانان تاکید شده است و بی توجهی به این امر مهم موجبات تسلط دشمن را فراهم میکند. مقام معظم رهبری در بیانات مختلف به تبیین جهاد در اسلام با استناد به مبانی نقلی قرآنی پرداختند و در عرصه‌های مختلف این امر الهی را لازم الاجرا دانستند. برگشت به این اسلام، تنها علاج و نسخه‌ی درمان امت اسلامی است. قوه‌ی قهریه می‌تواند دولتها و حکومتها را از بین ببرد، ولی نمی‌تواند حرکت عظیم اسلامی و مردمی را از بین ببرد. امت اسلامی در حال بیدار شدن و برخاستن است؛ آنها این موضوع را فهمیده‌اند.^۱ ایشان مقابله با

^۱ بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۲/۲/۲۹

ظلم را اساس کار حکومت دینی بیان میکنند و در موضوع میفرمایند: اساس کار حکومتی که بر اساس دین و بر اساس اسلام به وجود می‌آید، اساس کارش مقابله‌ی با ظالم است، مبارزه‌ی با ظالم است؛ الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. این است که طبعاً این مقابله، این ستیزه‌گری دوجانبه، به طور قهری به وجود آمد.^۱ «الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ»؛ بدون مبارزه‌ی با مستبدان و زورگویان و بدخواهان بشر و ظالمین و ستمگران نمیشود حق را پیش برد؛ مبارزه لازم است و پیغمبران این کار را کردند.^۲ طبق نظریه انسان ۲۵۰ ساله، معصومان (ع) پس از رسول خدا (ص) به منزله یک انسان واحد محسوب می‌شوند که از سال ۱۱ تا ۲۶۰ ق. همواره در حال جهاد و مبارزه سیاسی پیوسته با ظلم و انحراف طاغوت‌های زمان بوده‌اند. (آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷، ۶). مبارزه سیاسی سخت و شدید به‌عنوان مهم‌ترین ویژگی زندگی امامان شیعه در طول این ۲۵۰ سال است. (سیاهپوش، ۱۳۹۸، ۴۸۳).

امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر، به‌عنوان یک وظیفه مهم دینی و اجتماعی، برای حفظ نظم و صلاح جامعه، مورد تأکید قرار گرفته است و همچنین در دین اسلام یک ابزار مؤثر برای مقابله با فساد و ترویج خیر به‌شمار می‌آید. از امام علی (ع) نقل شده همه کارهای نیک و حتی جهاد در راه خدا، در برابر امر به معروف و نهی از منکر، همچون آب دهان در برابر دریای پهناور است. (نهج البلاغه، حکمت ۳۷۴، ۵۴۲). در روایتی نیز به نقل از امام

^۱ بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۴۰۲/۱۲/۱۷

^۲ بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی در سالروز مبعث پیامبر اکرم (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) ۱۳۹۷/۰۱/۲۵.

صادق(ع) درباره اهمیت امر به معروف و نهی از منکر چنین گزارش شده است که سایر واجبات به وسیله آن بر پا می‌شوند، در پرتو آن راه‌ها امن می‌گردد، کسب‌وکار مردم حلال می‌شود و حقوق افراد تأمین می‌گردد، و زمین‌ها آباد می‌شود و از دشمنان انتقام گرفته می‌شود. (حر عاملی، ۱۴۱۶ق، جلد ۱۶، ۱۱۹).

با امر به معروف و نهی از منکر پلیدی‌ها و زشتی‌ها رخت خواهد بست و مطمئناً در جامعه اسلامی موجب رشد و شکوفایی و جلوگیری از سلطه‌ی دشمنان خواهد بود. در همین خصوص رهبر انقلاب با تأکید فراوان این امر را بسیار مهم خواندن و بر لزوم انجام آن توصیه کردند.

من امروز می‌خواهم نکته‌ای را در باب امر به معروف و نهی از منکر عرض کنم؛ فراموش نکنیم که وقتی قضیه‌ی امر به معروف پیش آمد، حقیقتی جوشید و این انقلاب را به وجود آورد. احساس مسؤولیت ملت در مقابل اراده‌ی الهی، دین و آینده‌ی کشور و نیز احساس توکل به خدا در مقابل قدرتی که برابریشان ایستاده بود، توانست نوزدهم دی، روزهایی مانند نوزدهم دی و بالاخره انقلاب را به وجود آورد. «و لکن منکم امةٌ یدعون الی الخیر» یعنی دعوت به خیر کردن؛ امر به نیکیها کردن؛ نهی از فساد و بدیها کردن؛ در مقابل تخلفات، بی‌تفاوت نماندن و وظایف را بر دوش خود احساس کردن.^۱ مقام معظم رهبری با اشاره به آیات قرآن بر اهمیت پایبندی به ارزشها اشاره میکند و یکی از راه‌های حفظ این انقلاب را پایبندی به اسلام و گوش دادن به نصایح و بیانات امام(ره) میدانند. دشمنانی بودند که صریحاً اعلام دشمنی کردند و گفتند می‌خواهند این انقلاب را از بین ببرند و نظام جمهوری اسلامی را محو کنند. راه موفقیت این کشور و این ملت عبارت است از راه اسلام، پایبندی به مبانی

^۱ بیانات در دیدار مردم قم، ۱۹/۱۰/۱۳۷۳.

اسلام، پایبندی به ارزشهای اسلامی، و پایبندی به نصایح و از رهنمودها و خطوط روشنی که در اختیار ما قرار دارد.^۱

حفظ وحدت و اتحاد در مقابل دشمن:

اتحاد در مقابل دشمن یکی از مهمترین موضوعاتی است که موجب افزایش قدرت مردمی و ترس دشمن می شود و راه نفوذ و سلطه گری را بر روی دشمن می بندد. دشمن در طول تاریخ یکی از راه هایی را که توانسته بر ملتی مسلط شود یا ارزشهای آن ملت را از بین ببرد ایجاد شکافت و چند دستگی بین آنها بوده است.

در شرایط کنونی، مسلمانان موظف هستند در همه عرصه ها پیشتاز باشند تا بتوانند با توطئه های دشمنان اسلام مقابله نمایند. غرب در صدد است میان ملل اسلامی تفرقه بیندازد. در طول تاریخ، هرگاه میان مسلمانان تفرقه ایجاد شده، زمینه برای نفوذ و استعمار بیگانگان نیز مهیا گردیده است.^۲ رهبر انقلاب با هوشمندی در مقابل توطئه های دشمن اهمیت و جایگاه اتحاد بین جامعه مسلمین را به خوبی تبیین کرده و با اشاره به آیات قرآن بر آن تاکید میکند. چرا فرهنگ کار جمعی در جامعه ما ضعیف است؟ این یک آسیب است. با اینکه کار جمعی را غربی ها به اسم خودشان ثبت کرده اند، اما اسلام خیلی قبل از اینها گفته است: «تعاونوا علی البرّ و التّقوی» یا: «و اعتصموا بحبل اللّٰه جمیعاً». یعنی حتی اعتصام به حبل اللّٰه هم باید دسته جمعی باشد؛ «و لا تفرّقوا». اینها بخشهای گوناگونی از مسائل سبک زندگی است.^۳ وحدت، شخصیت معصومان(ع) را در موضوع جهاد تبیین می کند. جبرائیلی، ۱۳۹۸، ص ۳۱۹. رهبر انقلاب با اشاره به آیات قرآن با هم بودن و اتحاد ضمانت بر عدم رسیدن آسیب از

^۱ بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری اسلامی ایران، ۱۲/۰۵/۱۳۹۲.

^۲ حضرت آیت الله نوری همدانی، در دیدار با مسئولان کمیته ی امداد امام خمینی(ره)

^۳ بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۲۳/۰۷/۱۳۹۱.

سوی دشمن بیان میکنند. گفتند (امام خمینی ره) قوی باشید، به خدا متکی باشید، «اَشْدَاءُ عَلَى الْكُفَّارِ» و «رحماء بینکم» باشید. به نظر من همین وصیت سی صفحه‌ای امام هم می‌تواند در همین چند جمله - که آنجا فرمودند - خلاصه بشود: قوی باشید، احساس ضعف نکنید، به خدا متکی باشید، «اَشْدَاءُ عَلَى الْكُفَّارِ» و «رحماء بینکم» باشید، اگر با هم باشید هیچ کس نمیتواند به شما آسیب برساند.^۱ در مقابل دشمن باید ایستادگی کرد و به آن اطمینان نکرد زیرا دشمن برای آسیب رساندن مداوم برنامه ریزی میکند و اگر اتحاد و مقابله و تاکید بر استقلال نباشد موجبات تسلط آن مهیا می‌شود.

سیاست کشورها این است که زیر بار آمریکا نباشند، اینجا استقلال و باج ندادن ایمان است، برخاسته‌ی از دین است. «وَلَا تَرْكُنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ؛ اعْتِمَادَ نَكْنِيْد، تَكِيْه نَكْنِيْد؛ تُسِرُّوْنَ إِلَيْهِمْ بِالْمُؤَدَّةِ. إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلوْكُمْ فِي الدِّينِ وَآخَرَجوْكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ؛ اینها آیات قرآن است. قرآن میگوید بایستی به این مستکبر، به این ظالم، به این حکومت ستمگر اعتماد نکنید.^۲ امروز مانند همیشه و بیش از همیشه، مصلحت‌الزامی امت اسلامی، در وحدت است؛ وحدتی که ید واحده در برابر تهدیدها و دشمنی‌ها پدید آورد و بر سر شیطان مجسم، آمریکای متجاوز و غدار و سگ زنجیری‌اش رژیم صهیونیستی، رعدآسا فریاد کشد و در برابر زورگویی‌ها، شجاعانه سینه سپر کند. این معنی فرمان الهی است که فرمود: «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا. قرآن حکیم، امت اسلامی را در چهارچوب «اَشْدَاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رَحْمَاءُ بَيْنَهُمْ» معرفی میکند، و از او وظیفه‌ی «وَلَا تَرْكُنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا»، «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا»، «فَقَاتِلُوا أُمَّةَ الْكُفْرِ» و «لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّيَّ وَ عَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ» را می‌طلبد، و برای اینکه دشمن را مشخص کند، حکم «لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلوْكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ

^۱ بیانات در دیدار ائمه‌ی جمعه‌ی سراسر کشور، ۱۳۶۸/۰۴/۱۲

^۲ بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش، ۱۴۰۱/۱۱/۱۹

يُخْرِجُوكُمْ مِّن دِيَارِكُمْ» صادر میفرماید. این فرمانهای مهم و سرنوشت‌ساز، هرگز نباید از منظومه‌ی فکری و ارزشی ما مسلمانان جدامانده و به‌دست فراموشی سپرده شود.^۱

کمک به مظلوم

کمک به مظلوم از آموزه‌های دینی ماست و در آیات متعدد قرآن کریم انسان را سفارش به حمایت از مظلوم و مخالفت با ظلم استکبار کرده است و سازش در مقابل ظلم و ستم و بی‌تفاوتی در مقابل ظلم به مظلوم را نهي کردند. پیامبر صلی الله علیه و آله: «مَنْ أَخَذَ لِلْمَظْلُومِ مِنَ الظَّالِمِ كَانَ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ تَصَاحُبًا» هر کس داد مظلوم را از ظالم بگیرد، در بهشت با من یار و هم نشین باشد. (بحار الأنوار، جلد ۷۵، ۳۵۹). امام سجاد علیه السلام: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ... أَنْ نُعْصِدَ ظَالِمًا أَوْ نَخْذُلَ مَلْهُوفًا أَوْ نَرُومَ مَا لَيْسَ لَنَا بِحَقٍّ» خدا یا به تو پناه می‌برم... از این که ظالمی را یاری کنیم و یا مظلوم و دلسوخته‌ای را بی‌یاور گذاریم و یا آنچه حق ما نیست بخواهیم. (صحیفه سجادیه، از دعای ۸). دفاع از مظلوم را واجب است. (تبریزی، ۱۴۱۷ق، ۴۵۹). امام صادق (ع) از پیامبر (ص) نقل کرده که اگر کسی ندای استغاثه و طلب یاری مظلومی را بشنود و به او پاسخ ندهد، مسلمان نیست. (کلینی، الکافی، ۱۴۰۷ق، جلد ۲، ۱۶۴). مقام معظم رهبری یاری رساندن به مظلوم را یک تکلیف دینی عنوان میکنند و به تبیین این موضوع می‌پردازند. بنا بر فقه اسلام - چه فقه مذاهب اهل سنت، چه فقه شیعه و شاید بقیه‌ی مذاهب دیگر - تردیدی وجود ندارد که وقتی دشمنی بر سرزمین مسلمان تسلط پیدا کرد، وظیفه‌ی همه است که با او مبارزه کنند، با او جهاد کنند؛ به هر شکلی از جهاد که ممکن است. امروز مبارزه‌ی با رژیم صهیونیست برای همه‌ی دنیای اسلام واجب و لازم است. چرا از این وظیفه سر باز میزنند؟ بحمدالله ملت ما در این مورد بیدار و هشیار

^۱ پیام به مناسبت فرارسیدن ایام حج، ۱۳۹۹/۰۵/۰۷.

است]؛ به‌هرحال دنیای اسلام احتیاج دارد به اتحاد، احتیاج دارد به ائتلاف، احتیاج دارد به همدلی.^۱ هرچا دفاع از هویت اسلامی است، هرچا دفاع از مظلوم است، جمهوری اسلامی آنجا حاضر است.^۲ اما اگر در حج از ملت فلسطین یا مظلومین دنیای اسلام مثل مظلومین یمن و دیگران دفاع میکنیم و حمایت میکنیم، این البته یک کار سیاسی است اما سیاسی است عین تعالیم اسلامی؛ دفاع از مظلوم خودش یک فریضه است، یک واجب است؛ این [واجب] اتفاق می‌افتد.^۳

لا ینهاکم الله عن الذین لم یقاتلوکم فی الدین و لم یخرجوکم من دیارکم ان تبروهم و تقسطوا الیهم ان الله یحبّ المقسطین» این دستور قرآن است - با کفار، با کسانی که با شما همعقیده نیستند، اما به شما تجاوز نکردند؛ تعرض نکردند؛ تعدی نکردند؛ با شما ظالمانه برخورد نمی‌کنند، به اینها اعمال قسط کنید؛ نیکی کنید. «و ان تبروهم»؛ به آنها نیکی کنید. دستور اسلام این است. چطور کسی این را نفهمد و جهاد اسلامی را که مبارزه‌ی آزادی‌بخش ملت‌هاست؛ مبارزه‌ی رها کردن ملتها از چنگال قدرتهای ستمگر ظالم است، این را این‌طور تفسیر کند.^۴

مبارزه با ظالم:

^۱ بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۶/۰۴/۰۵.

^۲ بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی «زنان و بیداری اسلامی»، ۱۳۹۱/۰۴/۲۱.

^۳ بیانات در دیدار کارگزاران حج، ۱۳۹۸/۰۴/۱۲.

^۴ بیانات در دیدار دست‌اندرکاران ستاد اقامه‌ی نماز، ۱۳۸۵/۰۶/۲۷.

مبارزه با ظالم از دیگر دستورات الهی است که بسیار تاکید شده است و به شدت انسان را از بی تفاوتی نسبت به آن منع کرده است. مؤلف «فتح الباری» در شرح حدیث نبوی در دفاع از مظلوم می نویسد: «کسی که قدرت بر نجات مظلوم دارد، بر او لازم است به هر طریق ممکن ظلم را از او دفع کند و قصد او در دفاع، کشتن ظالم نیست بلکه مقصود، دفع ظالم است و در این صورت که دفاع می کند، خون ظالم هدر است و فرقی نمی کند که دفاع از خویش باشد یا از دیگری». (حسنین هیکل، ۱۴۱۲، جلد ۱، ۸۴). برخورد با ظلم و ستمگر تنها در مبانی اعتقادی شیعه نیست بلکه در کتب مهم اهل تسنن نیز به کرات و جزئی از اعتقادات مهمه آنها مشاهده می شود؛ در صحیح بخاری روایت شده که فرمود: «همه مسلمانان برادر یکدیگرند، به همدیگر ظلم نمی کنند و در مقابل دشمنان یکدیگر را رهانمی کنند و به خود وا نمی گذارند». (حسنین هیکل، ۱۴۱۲، جلد ۱، ۸۳). رهبر انقلاب با تاکید بر مقابله با ظالم آن را از آموزه های دینی بیان میکنند و بر ضرورت این مقابله تاکید دارند. مقابله جمهوری اسلامی با آن کسانی که با آنها مقابله دارد، مقابله با ظلم است، مقابله با استکبار است، مقابله با تجاوز است؛ ما با این مخالفیم. آن چیزی که جمهوری اسلامی را در مقابل جبهه‌ی مقابل قرار میدهد، این مفاهیمی است که، هم عقل، هم عرف، هم هر شرع و دینی، هم وجدان بشری آن را محکوم میکند؛ ما با اینها مخالفیم. مخالفت جمهوری اسلامی با این چیزها است؛ مخالفت، با اینها است، وَاللَّاهُ قَرَّانِ کَرِیْمِ حَتَّى دَرَبَارَهی کَفَّارِ مِیْفَرْماید: لَا یَنْهَآکُمُ اللّٰهُ عَنِ الدِّیْنِ لَمْ یُقَاتِلُوْکُمْ فِی الدِّیْنِ وَ لَمْ یُخْرِجُوْکُمْ مِّنْ دِیَارِکُمْ اَنْ تَبْرُوْهُمْ وَ تَقْسَطُوا اِلَیْهِمْ. اِگر چنانچه کافری هست که به شرایط معامله‌ی با او در اسلام عمل میکند، با او مشکلی وجود ندارد. ^۱ «مَا لَکُمْ لَا تُقَاتِلُوْنَ فِی سَبِیْلِ اللّٰهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِیْنَ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ وَ الْوُلْدَانِ»؛ چرا جهاد نمیکنید، مقاتله نمیکنید، نبرد نمیکنید در

^۱ بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۷/۱۲/۱۴۰۲.

راه خدا.^۱ وَ مَا لَكُمْ لَا تَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ وَ الْوِلْدَانِ؛ این است دیگر؛ یعنی در راه نجات کشور، نجات مستضعفان، دستور قتال [صادر شده].^۲ نظام سیاسی اسلام با ظلم مخالف است، با ظالم مخالف است؛ خیلی ساده. دستور دارد « كونا لِلظَّالِمِ خَصْماً »؛ به ما گفته‌اند « كونا لِلظَّالِمِ خَصْماً ». امیرالمؤمنین، مظهر اسلام واقعی، وصیتش به عزیزترین عناصر عالم یعنی دو فرزندش این است که با ظالم دشمن باشید؛ با ظالم خصومت کنید^۳

مبانی عقلی مقاومت مردمی

مقاومت مردمی در برهه‌های مختلف زمانی توسط بزرگان و مردم در نقاط مختلف کشور شکل گرفته بود که طی سالهای طولانی مبانی غرب نشان از استعمار و تضعیف ملت‌های مختلف را نمایان میکند و مقاومتی که برای استقلال و آزادی ملت خود ایستادگی کرده و با مقاومت خود توانستند دست بیگانه را کوتاه کنند.

دین را باید مجموعه معارف عقل و نقل دانست و نباید آن را مخالف و معارض عقل دانست که در تضاد با آن است. عقل برهانی را باید منبع دین دانست که با ملاحظه دلیل معتبر نقلی، حکم آن همان حکم دین است (کریم زاده و همکاران، ۱۴۰۲، ۲-۳). آیت الله جوادی آملی در تبیین روش علوم اسلامی نیز می‌فرماید: «علم اسلامی باید ساختارمند و اصولی باشد و روشی که در آن به کار بسته می‌شود نیز باید یقینی و عقلانی باشد. از این رو تمامی علوم در شرایطی که مفید یقین و اطمینان عقلانی باشند و از فرضیه و و هم برکنار باشند، یقیناً اسلامی لحاظ می‌گردند ولو عالم آن علوم فردی ملحد یا شکاک باشد (جوادی آملی، ۱۳۸۶، ۳۱۴). پیش

^۱ بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی ی بسیج مستضعفین، ۰۶/۰۹/۱۳۹۳.

^۲ بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۷/۰۳/۱۳۹۶.

^۳ بیانات در دیدار فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۲۶/۰۵/۱۴۰۲.

مبانی عقلی	عزت	<p>تبیین قیام جنگل یا قیام میرزا کوچک خان جنگلی</p> <p>ضرورت عزت و ایستادگی در مقابل استکبار.</p>
		<p>اگر عزت بود، امنیت هم خواهد آمد؛ اگر امنیت بود، پیشرفت هم عملی خواهد بود؛</p> <p>عزت لازمه ی امنیت و پیشرفت.</p>
		<p>امام حسین علیه‌السلام فرمود: «هیئات منّا الدّٰلة». حرکت امام حسین، حرکت عزت بود. عزت و ایستادگی، مایه‌ی فخر و مباهات</p>
		<p>آن کشور و آن ملتی که بتواند ثابت کند که آماده است برای استقلال خود، برای حفظ هویت خود، برای آرمانهای خود، برای موجودیت خود، ایستادگی کند و مردانه دفاع کند، عزیز است.</p> <p>ایستادگی و دفاع موجب عزت و استقلال</p>
	حکمت	<p>جمهوری اسلامی راه خودش را ادامه خواهد داد و بدون هیچ تردیدی، بدون هیچ سستی‌ای پیش خواهد رفت و نسلهای آینده قضاوت خواهند کرد.</p> <p>ثبات قدم و عدم سستی در راه ایستادگی و مقاومت</p>
		<p>ایشان همچنین حکمت را اندیشه های محکم بیان میکنند: اندیشه‌ی مستحکم را تعبیر به حکمت می‌کنند. حکمت یعنی مستحکم‌ترین افکار و اندیشه‌ها.</p> <p>استحکام و مقاوم بودن در افکار و اندیشه</p> <p>هرگاه ما عالم دین و تقی و باهوش و زرنگ و دقیقی مثل میرزای شیرازی و شیخ انصاری داشتیم، از شر دشمن محفوظ می‌ماندیم</p> <p>حکمت یعنی زیرکی و باهوشی در مقابل دشمن</p>
	مصلحت	<p>«كُم اَنْتُمْ اَيْتُهَا الْعِصَابَةُ، عِصَابَةُ بِالْعِلْمِ مَشْهُورَةٌ»</p> <p>درس ایستادگی عاشورا</p>

<p>امام حسن (ع) حسن در آخر کار، بزرگ‌ترین قدم اصلاحی خود را برداشت و با سیمای «بزرگ‌ترین مصلح» در صحنه‌ی مصلحان عالم نمودار گشت</p> <p>مصلحت خنثی کردن فتنه</p>		
<p>تشخیص مصلحت به عهده‌ی ولیّ فقیه است، یا کسی که او منصوب کند</p> <p>تشخیص مصلحت با ولیّ، ایجاد انسجام و ایستادگی، جلوگیری از ضرر جمعی</p>		
<p>مقام معظم رهبری: «مصلحت» یکی از واقعیت‌های جامعه است. و «مصلحت‌اندیشی» از «مسلمات و واضحات اسلام» است. صلاح ضد فساد است، مصلحت در چیزی یعنی وجود خیر در آن.</p> <p>مصلحت یعنی وجود خیر برای همه</p>		

فرض نظریه دینی بودن دانشهای عقلانی، کاشفیت فی الجملة عقل است نه بالجملة آن و راز زیر مجموعه دین واقع شدن دانشهای عقلانی، عقلی بودن آنهاست به واقع نمایی آن علوم به نحو مطلق دیگر نکته قابل توجه اینکه در تمام رشته های دانش دینی باید قید در حد طاقت بشری لحاظ شود. (سوادی: ۱۳۹۱، ۶۷-۹۳). عقل مری باطنی است و انبیا و مرسلین (ع) مری خارجی هستند که راهنمایان طریق سعادت می باشند و این دو با هم بوده و هر کدام بدون دیگری راه به مقصد نمی برد. (امام خمینی (ره)، ۱۳۶۸، ۲۳۷). برخی با تکیه بر ظواهر متون دینی و تقلید کورکورانه از پیشینیان، خود را از برخی منابع معرفتی؛ مانند عقل محروم ساخته اند و همین امر موجبات فهم و تفسیر نادرست و سطحی آنان از معارف دینی را فراهم ساخته است. (نظریور: ۱۳۹۱، ۴۰-۴۱).

طبق استنادات در متن بالا مبانی نقلی و عقلی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است که در تبیین و گفتمان های اسلامی میتواند نقش بسزایی ایفا کنند. مقام معظم رهبری با توجه به اهمیت مبانی نقلی و عقلی به تبیین و روشننگری مقاومت مردمی در زمینه های مختلف پرداخته است و با استفاده از آیات و روایات متعدد در طول

سالیان متوالی این موضوع را به عنوان یک موضوع دینی اثبات کردند و تاکید و لزوم بر استادگی و عمل به آن به عنوان یکی از سنت های الهی پرداختند که به آن پرداخته می شود. ایشان با یادآوری این مقاومت ها و اشاعه آن در بیانات گوناگون چهره ی واقعی استکبار را نمایان کردند و مقاومت های مقتدر ضد استکباری را برجسته سازی و نمایان کردند.

مضامین اصلی و فرعی احصاء شده در بیانات مقام معظم رهبری در مبانی عقلی:

الف) مبانی عقلی مقاومت از دیدگاه مقام معظم رهبری با تاکید عزت:

مقام معظم رهبری با تبیین قیام جنگل یا قیام میرزا کوچک خان جنگلی ایستادگی و عزت این قیام را به عنوان یک الگو و راه روشن در مقابل ظلم و ستم و استکبار بیان میکند. بنابراین منشأ حرکت میرزا کوچک خان یک منشأ صددرصد دینی و اعتقادی است. رفتار او هم یک رفتار دینی و اعتقادی است، با اجنبی مخالف بود؛ یعنی چون سیاستی بود که از طرف اجانب بود، با اینکه اینها مقابله شان با دستگاه های حاکم مثل انگلیس و روسهای قرآق و مانند اینها بود، اما در عین حال به آن طرف هم جذب نشد؛ استقلال را حفظ کرد. یک نمونه ی خیلی برجسته ای است میرزا کوچک خان^۱. امام علی علیه السلام: قُلُوبُ الرَّعِيَّةِ خَزَائِنُ رَاعِيهَا فَمَا أُوذِعَهَا مِنْ عَدْلٍ أَوْ جَوْرِ وَجَدَهُ؛ دل های مردم صندوقچه های حاکم است، پس آنچه از عدالت و یا ظلم در آنها بگذارد، همان را خواهد دید. (غرر الحکم، ج ۴، ص ۵۲۱). اگر عزت بود، امنیت هم خواهد آمد؛ اگر امنیت بود، پیشرفت هم عملی خواهد بود؛ و آلا اگر یک ملت تحقیر شد، همه چیز او به بازی گرفته خواهد شد؛ حتی امنیت او، حتی ثروت او، و همه چیز او.^۲ ایشان قیام و ایستادگی امام حسین (علیه السلام) را مظهر عزت معرفی میکنند و با تبیین سیره ی این

^۱ بیانات در دیدار اعضای ستاد برگزاری کنگره بزرگداشت میرزا کوچک خان جنگلی، ۱۳۹۱.

^۲ بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی، ۱۳۹۳.

امام بزرگوار ما را به این الگوها سوق میدهند. امام حسین فرمود «مثلی لا یبایع مثله»^(۲)؛ حسین چنین امضایی نمی‌کند. امام حسین علیه‌السلام باید تا ابد به عنوان پرچم حق باقی بماند؛ پرچم حق نمی‌تواند در صف باطل قرار گیرد و رنگ باطل بپذیرد. این بود که امام حسین علیه‌السلام فرمود: «هیئات منّا الذّلة»^(۳). حرکت امام حسین، حرکت عزّت بود؛ یعنی عزّت حق، عزّت دین، عزّت امامت و عزّت آن راهی که پیغمبر ارائه کرده بود. امام حسین علیه‌السلام مظهر عزّت بود و چون ایستاد، پس مایه‌ی فخر و مباهات هم بود.^۱ (۲) اللّهُوف، سیدبن طاووس، ۲۱.

(۳) الاحتجاج، احمد بن علی طبرسی، ج ۲، ص ۳۰۹. مقام معظم رهبری از اهمیت و جایگاه عزت در کشور و مایه‌ی افتخار ملت یک سرزمین اشاره میکند و میفرماید: شما مایه‌ی عزت کشور خود و ملت خود هستید. آن کشور و آن ملتی که بتواند ثابت کند که آماده است برای استقلال خود، برای حفظ هویت خود، برای آرمانهای خود، برای موجودیت خود، ایستادگی کند و مردانه دفاع کند، عزیز است.^۲ ایشان راه جمهوری اسلامی را راه عزت، امنیت، عدالت، و مقاومت ملت با تاسی به عاشورا میدانند و با توجه به ایستادگی و مقاومت امام حسین (ع) هیچ سستی را در این راه قابل قبول نمیدانند. جمهوری اسلامی راه خودش را - راه عزت، امنیت، عدالت و مردم‌سالاری در سایه‌ی اسلام و برخاسته‌ی از اندیشه‌ی اسلامی - ادامه خواهد داد و بدون هیچ تردیدی، بدون هیچ سستی‌ای پیش خواهد رفت و نسلهای آینده قضاوت خواهند کرد.^۳ مقام معظم رهبری ایستادگی دینی و مقاومت مردمی در مقابل با استبداد داخلی پهلوی و مبارزه علیه انگلیس و بیگانه را تحسین میکند و در یک حادثه تاریخی به آن اشاره میکند: خوانین بختیاری همه یک‌جور نبودند؛ آن‌وقت یک جوانی بوده، هجده نوزده

^۱ بیانات در یادگان دو کوه، ۱۳۸۱.

^۲ بیانات در دانشگاه افسری امام علی (علیه‌السلام)، ۱۳۹۰.

^۳ بیانات در دیدار فرمانده و پرسنل نیروی هوایی ارتش، ۱۳۸۸.

سال یا بیست سالش بوده - مهم‌ترین کارش مبارزه‌ی با رضاخان است که بعد هم دستگیر شد و بعد هم اعدام شد به دست رضاخان. و ایستادگی کرد. مادر او - بیبی - ضد انگلیسی و ضد بیگانه بوده؛ واقعاً این هم نشان‌دهنده‌ی این است که چگونه تربیت مادر، شخصیت فرزند را اصلاً شکل می‌دهد؛ یعنی این مادر توانست این بچه را این جور بار بیاورد که یک شخصیت برجسته‌ای بشود. تجلیل از شخصی مثل علیمردان خان و مادر او و شخصیت‌هایی از این قبیل که مبارزه کردند با استبداد و با رضاخان و با سلسله‌ی پهلوی، کار شایسته‌ای است، کار خوبی است. و جهت‌گیریهای اینها هم روشن بشود؛ این پرچم «لااله الاالله»ی که گفتند، به نظر من چیز مهمی است که معلوم باشد که اینها کسانی بودند که با عقاید دینی و با احساسات برخاسته‌ی از عقیده‌ی دینی و تأیید شده‌ی به‌وسیله‌ی عقاید دینیشان مبارزه می‌کردند و می‌جنگیدند.^۱ ایشان بر لزومیت وجود عزت تأکید دارند و تأکید میکنند که اگر عزت نباشد حقارت ملت را در پی خواهد داشت. عزت ملی چیست؟ عزت ملی عبارت است از اینکه یک ملت در خود و از خود احساس حقارت نکند. نقطه‌ی مقابل احساس عزت، احساس حقارت است.^۲ مقام معظم رهبری عزت را مورد نیاز و یک ضرورت برای جامعه میدانند و بر حفظ آن تأکید دارند. عزت ملی آن وقتی است که یک ملت در مقابل فرهنگ دیگران خودباخته نباشد؛ این عزت ملی است. (مختارپور قهرودی، ۱۳۹۷، ۶۱). تدین و غیرت دینی؛ عامل نقش‌آفرینی مردم در تحولات تاریخ معاصر شده که باعث حفظ عزت و ایستادگی حوادث گذشته بوده است. مردم آذربایجان نقش‌آفرینی کردند؛ از تحریم تنباکو که مرحوم حاج میرزا جواد مجتهد تبریزی وارد میدان شد تا نهضت مشروطیت - چه نهضت مشروطیت اول، چه آنچه که بعد از

^۱ بیانات در دیدار اعضای همایش نکوداشت شیرعلیمردان خان بختیاری، ۱۳۹۲.

^۲ بیانات در دیدار با مردم کردستان، ۱۳۸۸.

استبداد صغیر پیش آمد - کانون جوشش مبارزات، آذربایجان بود، شهر تبریز بود. 'در هرجای آفاق عالم که مسلمانی زندگی میکند، این نظام و این انقلاب را از خود میداند، به آن افتخار میکند و از عزت‌ش، احساس عزت دارد.

(خامنه‌ای، ۱۳۹۵، ۳۸۸).

ب) مبانی عقلی مقاومت از دیدگاه مقام معظم رهبری با تاکید حکمت:

من تصور می‌کنم، آن چشمی که می‌تواند آن فعل و انفعالات را ببیند، اسمش در اصطلاح اسلامی و قرآنی، عبارت از حکمت است. (مطهری، ۱۳۹۴، ۱۳۸). کلمه حکمت بیست بار در قرآن مجید تکرار شده و در بیشتر موارد توأم با «کتاب» است که به بعضی از آیات اشاره خواهد شد. حکمت در قرآن به «خیر کثیر» نام برده شده: «یُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَ مَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ»؛ خدا فیض حکمت را به هر که خواهد عطا کند و هر که را به حکمت و دانش رسانند، درباره او عنایت بسیار کرده‌اند و این حقیقت را جز خردمندان متذکر نشوند. (سوره بقره، آیه ۲۶۹). حکمت در لغت به معنای دانش، دانایی، معرفت و عرفان بکار رفته است. تهانوی، حکمت را در اصطلاح فیلسوفان به دو معنای خاص، شامل دو بخش عملی و نظری، و معنای اخص یعنی قوه‌ای عملی حد وسط میان جُرَبزه و بَلاَهت می‌داند. (طباطبائی، ج ۲۱، ص ۱۹۵). مقام معظم رهبری دفاع مقدس را نمونه‌ای از حکمت تبیین میکنند و در این مورد می‌فرمایند: دفاع مقدس مظهر حماسه، معنویت و دینداری، آرمان‌خواهی، ایثار و از خودگذشتگی، ایستادگی و پایداری و مقاومت، و مظهر تدبیر و حکمت است. ^۱ایشان همچنین حکمت را اندیشه‌های محکم بیان میکنند: اندیشه‌ی مستحکم را تعبیر به حکمت می‌کنند.

^۱بیانات در دیدار مردم آذربایجان، ۱۳۹۰.

^۲بیانات در دیدار مردم آذربایجان، ۱۳۹۰.

حکمت یعنی مستحکم‌ترین افکار و اندیشه‌ها. در احادیث، حکمت ضد هوی و خطا دانسته شده است. (کلینی، ج ۱، ص ۲۲، ۱۱۲؛ مجلسی، ج ۱، ص ۱۱۱). حکمت ژرفایش به عقل دریافت می‌شود، چنان‌که ژرفای عقل به حکمت دریافت می‌شود. (کلینی، ج ۱، ص ۲۸). تأثیر مقاومت مردمی و حکمت آن بر کاهش نفوذ دشمن بسیار قابل توجه و تأثیر گذار است به گونه‌ای که می‌تواند در یک جامعه حرکت ایجاد کند. می‌تواند هم تحول آفرین به سوی عزت باشد یا تحقیر آفرین باشد. حکمت پشتوانه‌ی مردمی ایجاد آن قدرتی است که می‌تواند نظامی را ایجاد یا از پای درآورد یا نفوذ و قدرت استکباری را مسلط یا نا امید از تسلط کند. حکمت در علم اخلاق، سومین اصل از اصول چهارگانه «اخلاق فاضله» یعنی عفت، شجاعت، حکمت و عدالت است. علمای اخلاق قوای انسان را در سه قوه شهویه، غضبیه و قوه فکریه حصر می‌نمایند. حد اعتدال قوای شهویه و غضبیه را عفت و شجاعت و حد اعتدال قوه فکریه را حکمت می‌دانند که دو طرف افراط و تفریط آن جریزه و کودنی است. (ملا احمد نراقی، ۱۳۳۸، ق، ص ۱۰۳). حکمت در تعاریف مختلف به زیرکی و باهوشی در مقابل دشمن توصیف شده است، مقام معظم رهبری آگاهی علما از جریان‌ها دنیا را عامل برنده شدن در مقابل دشمن و محفوظ ماندن در مقابل آنان اشاره میکند و می‌فرماید: هرگاه ما عالم دین و تقی و باهوش و زرنگ و دقیقی مثل میرزای شیرازی و شیخ انصاری داشتیم، از شر دشمن محفوظ می‌ماندیم و برنده بودیم؛ ولی آن‌جا که قدری غفلت و ناآگاهی در کار بوده است، ضرر می‌کردیم دیگر نباید تسلیم ناآگاهیها شویم. باید آگاهی و بصیرت را در خودمان تقویت کنیم. ^۲ به حوادث عالم هدایت میشود؛ یعنی خود خدای متعال افراد با ایمان را هدایت میکند؛ دل‌های مؤمن را به آن زوایای پنهان و مخفی زندگی که انسان نمیتواند آن زوایا را با عقل و فهم معمولی خودش بفهمد هدایت میکند؛ این همان

^۱ بیانات در دیدار روحانیون و مبلغان، ۱۳۷۵.

^۲ بیانات در دیدار مدرّسان، فضلا و طلبان حوزه‌ی علمیه‌ی مشهد، ۱۳۶۸.

حکمت است. (آیت الله خامنه ای، ۱۳۹۹، ۱۳۰). دعوا کردن و اوقات تلخی کردن و حرف تند زدن، یک وقتی ممکن است به درد بخورد؛ اما این روش عمومی نیست. روش عمومی، حکمت است. حکمت یعنی با منطق، متین در عرصه‌ی دیپلماسی وارد شدن. اگر چنانچه اینجوری پیش برویم، به توفیق الهی پیشرفتهای ما هرگز متوقف نخواهد شد.^۱

(ج) مبانی عقلی مقاومت از دیدگاه مقام معظم رهبری با تأکید مصلحت:

در اصطلاح به معنای سبب رسیدن به مقصود شارع و به دست آوردن آن است اعم از عبادت که مربوط به حق خود شارع است یا عادت که برای نفع بندگان و انتظام معاش و احوال آنهاست. (اسبوع الفقه الاسلامی، ص ۲۶۳). از آرمان خواهی و واقع بینی در افق دید مقام معظم رهبری، تأکیدی است که ایشان بر «مصلحت» به عنوان یکی از واقعیتهای جامعه دارند و در بسیاری از تحلیل‌ها و مواضع خود نیز به آن استناد می‌کنند. و «مصلحت‌اندیشی» را از «مسلمات و واضحات اسلام» ارزیابی می‌کنند. صلاح ضد فساد است، مصلحت در چیزی یعنی وجود خیر در آن. (المصباح المنیر، ج ۱، ص ۳۴۵). امام حسن (ع) در آخر کار، بزرگ‌ترین قدم اصلاحی خود را برداشت و هنگامه‌ای را که بر فتنه و سلاح استوار بود به مکتب اخلاق و محبت و اصلاح تبدیل کرد و با سیمای «بزرگ‌ترین مصلح» در صحنه مصلحان عالم نمودار گشت و در میان رهبران مسلکی جهان، برترین مدارج کمال را احراز کرد. و سپس به حکومت همه‌ی جهان نائل آمد؛ گرچه نه بر تخت سلطنت. (آیت الله خامنه ای، ۱۳۹۷، ۱۹۵). در حساب امام حسن او معتقد بود که باید مُلک و حکومت خود را فدای این افکار و ایده‌ها کند و با این فداکاری بزرگ، آن تنها ارزش معنوی را از دست‌اندازی خصمانه‌ی کسانی که از ننگ این جهان و آتش

^۱ بیانات در دیدار سفرا و رؤسای نمایندگی‌های سیاسی ایران در خارج از کشور، ۱۳۹۰.

آن جهان نمی‌اندیشند مصون بدارد. (آیت الله خامنه ای، ۱۳۹۷، ۲۱۱). تشخیص مصلحت به عهده‌ی ولیّ فقیه است، یا کسی که او منصوب کند، یا کسی که او تعیین بکند. این جور نیست که هرکسی بتواند در مواجهه‌ی با هر یک از احکام شرعی، بگوید که من مصلحت نمیدانم که این حکم انجام بگیرد؛ بنابراین این حکم فعلاً تعطیل و آن کاری که مصلحت است انجام بگیرد. (سیاهپور، ۱۳۹۸، ۱۹۱). وقتی مصلحت شخصی نیست، وقتی مصلحت مردم و مصلحت کشور است، این میشود یک امر مقدّس، یک امر خوب، یک چیز عزیز؛ چرا ما باید از آن فرار کنیم؟ (غفاری، ۱۳۹۶، ۹۷). اگر انسان در جامعه‌ای به مقام رهبری آن اطمینان و اعتماد داشت، لازمه‌اش این است که هر چه رهبرش مصلحت دید، بپذیرد. (آیت الله خامنه ای، ۱۳۹۹، ۳۱۰).

نتیجه گیری:

در پژوهشهای اسلامی، روشهای نقلی (مستند به قرآن و حدیث) و عقلی (تجربی و تحلیلی) به عنوان دو رویکرد مکمل برای اثبات حقایق دینی به کار میروند. تطابق یافته های تجربی بشر با مستندات نقلی، نشان دهنده جامعیت و جهان شمولی دین اسلام در تمامی ابعاد زندگی انسان است. نقش مقام معظم رهبری در تبیین گفتمان مقاومت مردمی به خوبی نمایان است. مقام معظم رهبری، به عنوان اندیشمند و رهبر انقلاب اسلامی، با طرح مفهوم «مقاومت مردمی»، استراتژی مقابله با استکبار جهانی را در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی تعریف کرده اند. ایشان مقاومت را محدود به مرزهای ایران ندانسته و با حمایت از جبهه های مقاومت منطقه ای (مانند فلسطین و حزب الله لبنان)، موجب تقویت قدرت چانه زنی این گروه ها در معادلات بین المللی شده اند. مقاومت مردمی بر تغییر موازنه قدرت جهانی تأثیر چشمگیری دارد. این رویکرد ترکیبی و جامع، موجب اتحاد گروه های مقاومت و تضعیف جایگاه قدرتهای استعماری در منطقه شده است. بر اساس اعترافات اندیشمندان غربی، محاسبات ابرقدرتها در برابر این گفتمان با اختلال مواجه شده و ایران به عنوان بازیگر کلیدی در سیاست جهانی تثبیت شده است. رهبری با استناد به مبانی نقلی (قرآن) و عقلی (عزت، حکمت، مصلحت)،

هویت اسلامی-ایرانی را تقویت و مانع نفوذ استکبار شده اند. مقاومت مردمی به عنوان محور قدرت ملی بسیار تاثیر گذار می باشد. مطالعات نشان میدهد که مقاومت مردمی در تمامی حوزه های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، امنیتی و نظامی، عامل اصلی حفظ استقلال و عزت ملی است. انفعال در برابر تهاجم فرهنگی و سیاسی بیگانگان، منجر به وابستگی و ذلت میشود، درحالی که ایستادگی و مقاومت مردمی میتواند تحول و پیشرفت را به همراه آورد. این نظریه، امروزه به عنوان الگویی کارآمد در گفتمان های ضداستعماری مطرح است.

فهرست منابع:

- اسبوع الفقه الاسلامی، ص ۲۶۳.
- افتخاری، اصغر، و حکیمی، محمد. (۱۳۹۹). مختصات الگوی مقاومت اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری (دام ظلّه). پژوهش های سیاست اسلامی، ۸(۱۸)، ۲۰۱-۲۳۴.
- آقابزرگ تهرانی، طبقات أعلام الشیعۀ و هو نقباء البشر فی القرن الرابع عشر، ۱۴۰۴ق، ج ۱، ص ۲۶۳.
- آقایی میبدی، احمد، و کریمی والا، محمدرضا. (۱۳۹۷). تبیین مبانی نقلی و عقلی مردم سالاری دینی. پژوهش های انقلاب اسلامی، ۷(۲۶)، ۲۷-۴۸.
- امام خمینی (ره). (۱۳۶۸). چهل حدیث، ۲۳۷.
- آیت الله خامنه‌ای (مدّظله العالی)، سید علی. (۱۳۹۵). برای حقیقت. نشر: تهران: نسیم انقلاب، ۱۳۵.
- بجنوردی. (۱۴۱۹ق). التواعد الفقهيّه، ج ۱، ۱۸۷-۱۸۸.
- بحار الانوار، جلد ۷۵، ۳۵۹.
- تبریزی، اسس الحدود و التعزیرات، ۱۴۱۷ق، ص ۴۵۹.
- جبرائیلی، سید یاسر (۱۳۹۸). روایت رهبری، انتشارات انقلاب اسلامی، ۳۱۹.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۶)، شریعت در آینه معرفت، قم مرکز نشر اسراء، چاپ پنجم، ۳۱۴.
- جوادی یگانه، محمدرضا، و صدیقی کسمایی، مینو. (۱۳۹۶). مقاومت یا تسلیم در برابر بیگانگان تحلیل تطبیقی علل مقاومت مردمی در برابر بیگانگان در دوره قاجار (تا آخر عهد ناصرالدین شاه)، و تسلیم در برابر متفقین در شهریور ۱۳۲۰.
- مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۱۸(۳۸)، ۷-۲۹.

- حر عاملی، ۱۴۱۶ق. وسائل الشیعه، جلد ۱۶، ص ۱۱۹.
- حسین هیكل، محمد. (۱۴۱۲). الجهاد و القتال فی السیاسه الشرعیه. جلد ۱، ۸۳.
- حسین هیكل، محمد. (۱۴۱۲). الجهاد و القتال فی السیاسه الشرعیه. جلد ۱، ۸۴.
- حسینی، سید حسین، و سلیمانی، محمد. (۱۳۹۸). الگوی مشارکت مردم در اقتصاد، با تاکید بر اندیشه امام خمینی ره. معرفت اقتصاد اسلامی، ۱۱ (پیاپی ۲۱)، ۱۳۱-۱۵۰.
- خطاب، جواد کاظم. (۲۰۱۹). «توظیف الحشد الشعبي فی المدرك السياسي العراقي»، ص ۱۰۷-۱۰۸.
- حکیمی، محمد و افتخاری، اصغر. (۱۴۰۱). مؤلفه‌های مفهومی مقاومت در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی). فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۱۱ (۲)، ۱۰۳-۱۳۷.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۹). تفسیر سوره براءت. نشر تهران. انتشارات انقلاب اسلامی، ۳۱۰.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۹). تفسیر سوره تغابن. نشر تهران. انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۰.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۵). ارمغان: گزیده‌ای از بیانات و نوشته‌ها. انتشارات تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۳۸۸.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۷). صلح امام حسن (ع). انتشارات تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۹۵.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۷). صلح امام حسن (ع). انتشارات تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۲۱۱.
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۷). هم‌زمان حسین. نشر تهران. انتشارات انقلاب اسلامی، ص ۶.
- ریانی، علی (۱۳۹۵). مردم سالاری دینی از منظر امام خمینی (ره). دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
- زرگری نژاد، غلامحسین. ۱۳۷۹. «بررسی احکام الجهاد و اسباب الرشد (نخستین اثر در ادبیات تکوین ادبیات جهادی تاریخ معاصر ایران)»، ۲۸۳.
- سوادى، محمدعلی. (۱۳۹۱). عقل و نقل از منظر آیت‌الله جوادی آملی. پژوهش‌های علم و دین، ۳ (۶)، ۶۷-۹۳.
- سوره بقره. آیه ۲۶۹.
- سیاهپوش، امیر. (۱۳۹۸). سیاست (سیاست از منظر حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی)). انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۹۱.
- سیاهپوش، امیر. (۱۳۹۸). سیاست داخلی، انتشارات انقلاب اسلامی، ۴۸۳.
- شریعت، فریاد، و قلی پور، محسن. (۱۴۰۱). تبیین مفهوم مقاومت در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره). جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، ۱۱ (۲۰ پیاپی)، ۱-۲۸.
- شمس، ۱۳۹۷. آشنایی با معرفت‌شناسی، ۳۸۵.
- شهید ثانی، ۱۴۱۰ق. الروضة البهیة فی شرح لمعه الدمشقیة، جلد ۲، ۳۷۹.
- صحیفه سجادیه، از دعای ۸.
- طباطبائی، سید جواد، حکمت، در دائرة المعارف بزرگ اسلامی، جلد ۲۱، ۱۹۵.
- علم، محمدرضا. (۱۳۸۶). ریشه‌های هویت ایرانی در قیام میرزا کوچک خان جنگلی. مطالعات ملی، ۸ (۳۱)، ۹۹-۱۱۸.

- غرورالحکم، جلد ۴، ۵۲۱.
- غفاری، مصطفی. (۱۳۹۶). از نیمه‌ی خرداد: طرحی از اندیشه و رهبری حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی). نشر تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۹۷.
- فخر رازی. (۱۴۲۰ق). التفسیر الکبیر، جلد ۱۶، ۱۵۲.
- فراست خواه، مسعود (۱۳۹۸). روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی با تأکید بر نظریه بر پایه. تهران: انتشار آگاه.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصل ۱۵۳، وبگاه مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- کامران، حسن و امیری فرد، زهرا، ۱۳۹۴، قاعده نفی سیل و تطبیقات آن، ۱۱۰-۱۱۱.
- کرباسی فروشان، مجید، مهریزی، مهدی، ایازی، سیدمحمدعلی، و قاضی زاده، کاظم. (۱۴۰۰). ادله جواز عقلی و نقلی تفسیر نزولی قرآن کریم. مطالعات قرآن و حدیث، ۱۱۵ (پیاپی ۲۹)، ۵۳-۷۲.
- کریم زاده قراملکی، قربانعلی، حسینی اسکندیان، عبدالله. (۱۴۰۲). نظریه‌ی علم دینی آیت الله جوادی آملی: تأملاتی در مبانی، چستی و پاسخ به نقدها. کلام پژوهی، ۲(۳)، -.
- کلینی (۱۴۱۸). جلد ۱، ۵۹۱.
- کلینی. (۱۴۱۸). ج ۱، ص ۲۲، ۱۱۲؛ مجلسی، محمد باقر. (۱۴۰۳ق)، ج ۱، ص ۱۱۱.
- کلینی. (۱۴۱۸). ج ۱، ص ۲۸.
- کلینی (۱۴۱۸). جلد ۱، ۵۹۱.
- کمالی، یحیی. (۱۳۹۷). روش شناسی تحلیل مضمون و کاربرد آن در مطالعات سیاستگذاری عمومی. سیاستگذاری عمومی، ۴(۲)، ۱۸۹-۲۰۸.
- لنکرانی، فاضل. (۱۳۸۳). القواعد الفقهیه، ۲۳۳.
- مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳ق)، جلد ۲، ۲۴۵.
- محمدی، عبدالله و کرد فیروز جایی، یارعلی. (۱۳۹۱). تحویل‌گرایی یا غیر تحویل‌گرایی در معرفت‌شناسی دلیل نقلی. ذهن، ۱۳(۵۱)، ۱۱۷-۱۴۶.
- محمدی، سید محمود، ۱۴۰۲، طراحی الگوی مقاومت مردم پایه در نظم نوین جهانی مبتنی بر اندیشه‌های امام خامنه‌ای: پیشنهاد تشکیل سازمان "امم مقاوم RN" در تهران.
- مختاریور قهرودی، علیرضا. (۱۳۹۷). معارف انقلاب: مروری بر دیدگاه‌های حضرت آیت‌الله‌العظمی سید علی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) درباره‌ی انقلاب اسلامی ایران. نشر تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۶۱.
- المصباح المنیر، ج ۱، ص ۳۴۵.
- مطهری، مهدی. (۱۳۹۴). شخصیت امام خمینی (ره). ره، رهرو، رهبر: برگرفته از بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی. نشر تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۸.
- ملکیان، محمد باقر. (۱۳۹۱). جایگاه روش عقلی و نقلی در تحقیق مسائل کلامی، ۱۸۰.

نراقی، ملا احمد. (بین ۱۲۳۸-۱۲۶۵ ق)، معراج السعاده، ۱۰۳.
نظرپور، رضا. (۱۳۹۱). عقل و تعقل در اندیشه امام خمینی، ۴۰-۴۱.
نهج البلاغه، تصحیح صبحی صالح، حکمت ۳۷۴، ص ۵۴۲.
یوسفی، یونس. (۱۴۰۲). نسبت آزادی با قیام حسینی (علیه السلام) و قیام خمینی (رحمة الله علیه). پژوهش های مطالعات
اسلامی معاصر. شماره: ۱ (تیر)، ۷۳-۸۳.